

15 gpb

Cl. a 968.20218

(E) Pam. 2

(E)

ANDRIES DE WET

DE VRIJHEIDSOORLOG DER BOEREN

NAAR DE BEWERKING VAN .
 A. SCHOWALTER . . .
 UIT HET DUITSCH VERTAALD
 DOOR * * * * *
 FÉLIX AUGUSTIN . . .

De netto opbrengst komt ten voordeele
 van de concentratiekampen * * *

UITGAVE * * * * *
 HOLLANDIA-DRUKKERIJ
 BAARN * * * * *

DEW

1902?

(E)

Pam. 2

27
No. 29542

UNIVERSITEITSBIBLIOTEK
UNIVERSITEIT VAN STELLENBOSCH
9 MAR 1945
UNIVERSITY OF STELLENBOSCH
UNIVERSITY LIBRARY.

(E) 295-42

Pam 2

Y6

ANDRIES DE WET

DE VRIJHEIDSOORLOG DER BOEREN

NAAR DE BEWERKING VAN *

A. SCHOWALTER * *

UIT HET DUIJSCH VERTAALD

DOOR * * * * *

FÉLIX AUGUSTIN * *

UITGAVE * * * *

HOLLANDIA-DRUKKERIJ

BAARN * * * *

Een woord vooraf.

Deze brochure heeft haar ontstaan te danken aan de samenwerking van ANDRIES DE WET en den Duitschen predikant SCHOWALTER, die den bekenden boeren-commandant op zijn reizen als tolk begeleid en ter zijde gestaan heeft. Dominee Schowalter had aldus gelegenheid in den dagelijkschen omgang met dezen uitstekenden kenner der Zuid-Afrikaansche toestanden, diens onpartijdig oordeel te hooren over den Boeren-oorlog en zijn oorzaken, zijn redevoeringen stenografisch op te nemen en in vereeniging met hem te bewerken.

De studie verscheen het eerst in het Türmer-Jahrbuch 1902 (Uitgevers: Greiner & Pfeiffer, Stuttgart) en is voor de Hollandsche uitgave zorgvuldig herzien en vermeerderd.

De heer Schowalter is een uitstekend kenner van het Nederlandsch; hij vertaalde o. a. theologische werken van Prof. Valeton (Utrecht) en Prof. Gunning (Amsterdam). Verder verscheen van hem ook een vertaling van „De Leeuw van Vlaanderen” van Conscience (bij Lehman te München). Hij is een vurig strijder voor de Boeren en redigeert den in Berlijn verschijnenden „Burenfreund”, het propaganda-blad van de Deutsche Boeren-Comité's.

DE VERTALER.

De tegenwoordige oorlog in Zuid-Afrika tusschen Engelsen en Boeren is meer dan een veldtocht; hij is de nieuwste phase van een nu bijna honderdjarigen vrijheidsoorlog. Geheel de geschiedenis der Boeren, een volk dat vrede boven alles lief heeft, is sedert honderd jaar een geschiedenis van oorlogen, waarvan elke bladzijde ons vertelt van de vervolgingen en plagerijen van een zoowel naar wereld- als naar geldheerschappij hongerende, machtige natie en van den — helaas meestal ijdel — weerstand van een klein, met moeite om zijn bestaan worstelend en meermalen bijna vernietigd volkje. Vier keer hebben de Boeren zich een vaderland verworven, zij hebben het met geld, bloed en arbeid verdiend, en vier keer hebben zij nu hun vaderland verloren. Op Englands hoofd rust de vreeselijke schuld van het daarbij vergoten bloed. Maar tegenwoordig is Kain groot- en goudgrondbezitter, en Abel is onbestendig en voortvluchtig. Altijd heeft Engeland klaar weten te spelen, het door de Boeren aangebouwde land voor een spotprijs — of zelfs zonder betaling — in zijn bezit te krijgen. De Boer moest heengaan, en hij ging; ver in de woestijn, in de wilde natuur, naar de wilde dieren en menschen, maar te gronde gegaan is hij — Gode zij dank! — niet; waar voor hem de zonde der vrijheid scheen, daar groeide hij krachtig op. Nu kan hij niet meer trekken; al het land rondom hem heeft zijn eigenaar, en Duitschland neemt hem niet op zonder 5000 Mk. Een stuk land „vrijwillig” afstaan, zooals de Oranje-Vrijstaat met Kimberley doen moest, en door dit offer het niet te onverzadigen roofdier voorloopig den muil stoppen, gaat ook niet, want de Transvaal heeft overal goud en daarom nergens een vaderland voor den Boer. Engeland strekt zijn hand uit naar geheel de Transvaal. Daar richt zich het gehitste wild op, ten strijd op leven en dood met den wreeden vervolger. En Engeland juicht. Dezen keer wil het de gelegenheid, om den genadeslag te geven, niet voorbij laten gaan. Wat heeft het niet al beproefd, om den Boer klein

te krijgen! Men heeft hem aan de Kaffers overgeleverd en een vreugdefeest gevierd, toen de zwarte bondgenoot de tijding bracht van de vernietiging des vijands; maar de tijding was valsch. Engeland heeft het land willen laten stelen door Dr. Jamesons rooverbende; maar Jameson was te „toegevend”. En in plaats van klein, onbeduidend en handelbaar te blijven, is dat volkje opgegroeid tot een zelfstandigen staat en heeft voor zijn eigen opvattingen, zeden en gewoonten een huis gebouwd, waarin het vrij wil heerschen. Hoe zou Engeland zoo iets kunnen dulden? En daar komt bij dat de bodem waarop dit huis staat, de rijkste der aarde is. Mag Engeland dit zoo rustigjes blijven aanzien? Neen, een volk dat klein is, maar aan Engelands bezit grenst en bovendien zelfs nog noemenswaardige bezittingen heeft, moet Engelsch worden, moet zijn eigen aard opgeven, moet dienstbaar worden aan het streven van Engelands politiek en geldmacht. En daar een honderdjarige ondervinding aan de Engelschen heeft geleerd, dat zij bij de Boeren — men wilde hun zelfs de taal ontnemen — dit doel met andere middelen niet zullen bereiken, blijft er slechts één weg voor hen open: uitroeiing. Zij hebben deze methode geleerd uit hun bijbel aan het voorbeeld van Pharao: ook zelfs de bijbel kan voor den Engelschman van nut zijn! De tot dus-ver bij de uitbarstingen van haat van het Engelsche gepeupel zoo dikwijls gehoorde woorden: „Dat Boerenras moet van den aardbodem weggevaagd worden, eerder geeft het niet toe”, zijn heden tot richtsnoer geworden voor de Engelsche politiek en luiden in officiële vertaling aldus: „Men moet de Boeren eens-voor-al de ruggegraat breken, zoodat zij nooit meer aan tegenstand kunnen denken”. De ambtelijke instemming met deze politiek is het eenige, dat de tegenwoordige phase van den oorlog, tusschen Boeren en Engelschen, onderscheidt van de vroegeren. Telken male, als het van humaniteit en rechtvaardigheid overvloeiende Engeland den strijd opnieuw begon, heeft het een mooi voorwendsel weten te vinden. Zoo ook nu. In 1896 strekte het zijn handen uit naar de goudvelden, om aan de uitlanders hun recht te doen toekomen; in 1899 hernieuwde het deze poging ter bescherming en voor het recht van dezelfde lieden. De opperste leidsman van beide operaties is Cecil Rhodes. Hij heeft Jameson gecommandeerd; zijn werktuigen zijn Milner en Chamberlain, en op zijn roepstem zijn de 300.000 Tommies de zee overgestoken. Als er nog rechtvaardigheid bestond op de wereld, had hij al lang tenminste een orde van den Engelschen adelaar moeten hebben. Hij heeft de bladen gesticht die

onvermoeid opruiden tegen Transvaal en hij heeft aan de uitlanders duidelijk gemaakt, dat ze bij de stemrechtskwestie onrechtvaardig behandeld werden.

Rhodes wist wel, wat voor een hachelijk ding de stemrechtskwestie voor onzen staat was; daarom was zij voor hem tot krijgsvoorwendel als geschapen. In een land, dat geen dynastie, maar op alle mogelijke gebieden algemeen stemrecht heeft, beteekent het absolute stemrecht de heerschappij. Als nu in dit land meer uitlanders zijn dan ingezetenen burgers, en deze uitlanders, zooals het in Transvaal meest het geval is, — hetgeen Chamberlain in een toespraak op een bijeenkomst van vrouwen wat zijn landslieden betreft uitdrukkelijk als regel heeft opgegeven, — slechts tijdelijk in 't land blijven, dan zou bij volkomen gelijke rechten van beide elementen al lang een regeering gekozen en een beheer geschapen zijn, die wel voor de belangen der heen en weer trekkende, maar niet voor die der ingezetenen bevolking gezorgd zou hebben. Daarenboven ware een met behulp van het algemeen stemrecht verworven heerschappij der uitlanders de ondergang geweest van de politieke vrijheid van Transvaal. Zij zouden tegenover hun Engelschen „beschermer” noch de wil noch de macht gehad hebben om de onafhankelijkheid des lands te bewaren en diens voortdurende inmenging in 's lands bestuur af te weren; Engeland had onder hen met zijn arglistige uitlegging der oude verdragen vrij spel gehad en was feitelijk heer van het land geweest. De vrees voor zulk een misbruik van het stemrecht was bij de bekende gevoelens der Engelschen, die het in hun wereldmacht-waan en geldzakvervaardheid als een smaad gevoelden door „armzalige boeren” te worden bestuurd, maar al te gerechtvaardigd. Een lange, bittere ondervinding heeft ons geleerd, dat Albion steeds trouweloos tegenover ons is.

Een van onze „uitlanders”, die bij ons het burgerrecht verkregen had, en zelfs tot lid van den Eersten Raad werd verkozen, de Engelschman Loveday, was de eerste, die Lord Roberts bij zijn intocht in Pretoria begroette, en terstond werd hij tot burgemeester der stad benoemd. Zeker niet wegens de liefde voor zijn nieuw vaderland en volk.

Maar bovendien: heel veel uitlanders wilden geen stemrecht, omdat zij dan ook de verplichting op zich hadden moeten nemen, het land tegen de wilde volksstammen te verdedigen. De lijst van hen, die Engeland verzochten, voor hun „rechten” op te komen, bevatte, zooals juridisch bezeugen is, duizenden, die reeds lang dood zijn of tot het

schuim der bevolking behooren. De rijke mijnbezitters waren echter, vooral gesteld op laatstgenoemden, want hun stemmen kon men het gemakkelijkst koopen en zoo de macht in handen krijgen voor de noodige „hervormingen”. Natuurlijk moesten dan ook de Kaffers stemrecht en in 't algemeen meer vrijheid hebben. Vooral de vrijheid, naar hartelust brandewijn te koopen, misten de zwartjes tot-nog-toe onder de Boeren-vlag; en Engeland wil immers geld verdienen met brandewijn evenals met opium. Dat het noodzakelijk gevolg der Engelsche Kafferbevrijding liederlijkheid, brutaliteit en fatsigheid is, komt daarbij evenmin in aanmerking als het feit, dat, bij de massa's ontaarde Kaffers, die in de mijnen der uitlanders werkzaam zijn (3000—6000 in elke mijn) en daar van hun restje menschenwaarde beroofd worden, rust en veiligheid in 't land alleen bewaard kunnen blijven bij de wijze van behandeling der Boeren.

Neen, de Kaffer moet stemrecht hebben. Heeft hij het voor zichzelf niet noodig, dan kan hij er immers van den Engelschman alcohol voor krijgen!

De Boeren zullen ongetwijfeld aan de inlanders geen stemrecht geven, maar niet, omdat zij de slavernij begunstigen of zelfs wenschen, maar omdat zij overtuigd zijn, dat een wilde volksstam, die niet de eeuwenoude cultuur-ontwikkeling achter zich heeft van zijn blanken buurman, onmogelijk gelijke rechten kan eischen, zonder dat het land aan de verwoesting prijsgegeven wordt. Een gemeenschappelijk, verstandig samenwerken is, op den tegenwoordigen trap van beschaving dier natuurvölker, nog niet denkbaar, zelfs al zijn er onder hen enkele flinke persoonlijkheden. Dat het echter later zoover komen moet, is ook den Boer duidelijk; thans moet de zwarte vooral de overtuiging krijgen, dat de blanke zijn meerdere is, anders laat hij zich niets van hem gezegd zijn.

Nu moet men niet denken, dat de uitlanders in 't geheel geen stemrecht hadden. Maar de regeering dacht: de vreemdelingen moeten eerst eenigen tijd in ons land leven, met onzen aard bevriend worden en onze zeden en gewoonten leeren begrijpen, opdat wij in wederkeerig begrijpen en in gelijke liefde voor ons beider vaderland kunnen werken. Daarom werd in 1893 besloten, het volle burgerrecht alleen aan diegenen te geven, die 14 jaar in het land zijn (aan het volle burgerrecht was slechts verbonden het recht tot deelneming aan de verkiezing van den Eersten Volksraad, van den president en den commandeerenden generaal; alle overige rechten konden reeds na tweejarig verblijf verworven worden). Wie er eenmaal zoolang is, van hem kan men aannemen,

dat hij voor-goed wil blijven, en min of meer Afrikaan geworden is of worden zal. Het kostte president Krüger dan ook een moeilijken strijd, deze tijdruimte te verkorten. En toch verminderde hij haar in 1899, zooals de Engelschen verlangden, tot op de helft, om hun elk krijgsvoorwendsel te ontnemen. Toen echter het door deze toegevendheid verraste Engeland zijn oorspronkelijken eisch te boven ging en verdere vermindering wilde, verzette zich het nationaliteitsgevoel der Boeren hier tegen, die deze herhaalde onbevoegde inbreuk op hun rechten als een smaad, hun liefde tot volk en vrijheid aangedaan, en de wijze van Milners onderhandelingen als zwaarste uitdaging beschouwden. In 't geheele land werden vergaderingen gehouden, die een verdere toegevendheid voor onmogelijk verklaarden. Niet uit haat tegen Engeland, maar uit vrees voor het eigen volksbestaan protesteerde men tegen de goedkeuring van verdere rechten. De liefde tot zijn volk immers was het, die president Krüger de eerste toestemming reeds zoo moeilijk maakte. Hij kon niet een nog grooteren invloed der uitlanders op zijn volk toelaten; der vaderen aard en zeden zouden daarbij onherroepelijk te gronde gaan. De steden hebben buitendien reeds den ondergang veroorzaakt van menigen Boer. De ontucht en zwelgerij van Johannesburg is ook op de Boeren niet zonder uitwerking gebleven; en als een Boer, die meestal den alcohol slechts kent van hooren zeggen, begint te drinken, dan wordt hij spoedig een zuiper. De aanraking met het leven der uitlanders ontnemt den Boer maar al te gemakkelijk den grondslag van zijn zedelijke kracht en ontrukkt hem aan den bodem, waarin zijn deugd wortelt. Niet tegen de cultuur der uitlanders was Krüger, maar alleen dáár tegen, dat met één slag de poorten geopend zouden worden voor het binnendringen dezer cultuur met al haar nadeelen. Een ontwikkelingsgang als die van Johannesburg en Pretoria was voor een republiek, die eerst sedert 20 jaar bestaat en op velerlei gebied nog ver ten achter is, veel te snel. Daarbij is geen overgang van het oude naar het nieuwe mogelijk en daarom ook geen overeenkomen, verbinden en samensmelten. Zij ontnemt hem zijn beschaving en geeft hem de excesses van een andere ervoor in de plaats.

De nesteling van 4000 buitenlandsche deernen in Johannesburg en Pretoria, voor wier verbanning een bizondere wet noodzakelijk werd, toonde in scherpe trekken de gevaren der Europeesche cultuur. Daar tegen heeft echter nog geen Engelschman het noodig geacht zijn stem te verheffen. Trouwens, deze oorlog heeft ons volk met nog andere kenmerken

UNIVERSITEITSBIBLIOTEK

UNIVERSITEIT VAN STELLENBOSCH

9 MAR 1945

UNIVERSITY OF STELLENBOSCH

der cultuur vereerd; de drager van de kenmerken dezer „cultuur” is het Engelsche leger. God moge ons volk kracht geven, dat het door deze zedelijk en lichamelijk verpeste soldatenbenden niet geheel vernietigd wordt! Als echter ons lot toch moet zijn, met Engeland te worden vermengd, dan mogen wij ons later ten minste daarmee troosten, dat wij dien moord op ons volksbestaan niet vergemakkelijkt hebben door prijsgeving van ons stemrecht. Overigens heeft onze regeering aan alle uitlanders, die nu of vroeger ons vaderland hebben helpen verdedigen, bijv. tegen de Swazi's of Machado's, tegen Jameson of slechts tegen Rhodes en Chamberlain, dadelijk het stemrecht gegeven. Maar het eerlijk en manlijk door vechten verkrijgen, dat wilden en konden die kreaturen en stroomoppen van Engelschen niet. Geen enkele van hen, die Englands hulp inriepen, heeft van deze gelegenheid gebruik gemaakt. Daarentegen hebben honderden van degenen, voor wier rechten Engeland beweerde op te komen, naar de wapens gegrepen en aan onze tijde gestreden tegen den huichelachtigen beschermer en de zaak van het recht met hun bloed bezegeld. Menig eerlijk uitlander, die vroeger in 't geheel geen burger wilde worden, is dit toch geworden, alleen om met ons te kunnen strijden tegen het Engeland van Chamberlain en Rhodes! De wijze, waarop de oorlog ons werd opgedrongen, moest immers de verontwaardiging gaande maken van elk eerlijk mensch. Was het Engeland om het stemrecht te doen geweest, dan had de vraag, of de wachttijd 5 of 7 jaar zou duren, hem geen aanleiding kunnen geven, leger na leger aan onze grenzen te verzamelen.

Op de bekende conferentie te Bloemfontein toen president Steyn, wat de stemrechtskwestie betreft, een overeenkomst trachtte te bewerken door mondelinge onderhandeling tusschen president Krüger en den Engelschen oppercommissaris Milner, verklaarde laatstgenoemde, dat vóór een vermindering van den wachttijd van 14 op 7 jaar andere kwesties, zooals de regeling van de Swazigrens, enz. niet ter sprake konden komen. Wat deed hij echter na die vermindering? Hij eischte brutaalweg nog meer, ging heen zonder hoop te geven op een overeenkomst, en liet soldaten optrekken. Onze vraag naar het doel dier samentrekking van troepen werd blijkbaar met hoon beantwoord. Had overigens een kleine boerenrepubliek het recht aan het overmoedige Engeland iets te vragen? Door deze concentratie van troepen werden wij echter tot handelen gedwongen. Reeds waren meer vijanden op onze grenzen dan burgers ter verdediging in 't land. Door den grooten afstand der verschillende farms en de daarmee ver-

bonden moeilijkheden van mobiliseering konden wij dat verzamelen van Engelsche troepen niet langer rustig blijven aanzien. Wij moesten vooreerst, om de ergste verrassing te voorkomen, ook onze burgers oproepen. Engeland wilde wel-is-waar met den oorlog een paar weken wachten, maar alleen, omdat het nog niet volkomen uitgerust was. Een overeenkomst wenschte en zocht het niet. Nu konden echter de onzen niet wekenlang aan de grenzen werkeloos blijven en kalmpjes afwachten, tot het de Engelschen zou behagen den oorlog openlijk te verklaren. Een oproeping beteekent bij ons reeds oorlog; want wij verzamelen onze lieden slechts in 't uiterste geval van nood, alleen ter verdediging van het vaderland. Door gemis aan legerorganisatie hadden wij geen troepen, die wij ter bespieding naar de grenzen hadden kunnen zenden, zolang er gevaar dreigde van Engelsche zijde. Wij moesten ter afwering van dit gevaar dadelijk het geheele volk mobiliseeren. Een ieder moest zijn farm en zijn bezigheden in den steek laten en, daar elkéén bij ons op eigen kosten ten strijde trekt, evenals in den oorlog, zichzelf onderhouden. Dit was een toestand, die zonder volkomen wanorde in 's lands zaken niet lang kon blijven bestaan. Wij moesten zekerheid hebben: of oorlog of mogelijkheid van aftrekken. Ons ultimatum, met het noodzakelijk verzoek aan Engeland, zijn troepen terug te trekken, werd later bestempeld met „brutale oorlogsverklaring” — made in England.

Menig lezer denkt zeker, dat ik overdrijf, en troost zich er mede, dat in geval van volkomen oplossing der Boerenrepubliek met Engeland de ongerechtigheden van den oorlog zullen worden vereffend door een snelleren vooruitgang der cultuur onder Englands bescherming. Zoo dacht ik vroeger ook. Uit mij spreekt geen aangeboren haat tegen Engeland. Als geboren Kaapkolonist was ik niet alleen „goedgezind” onderdaan, maar bovendien zelfs eenigen tijd ijverig Engelsch ambtenaar, en men heeft mij niet graag uit den dienst ontslagen. De Kaapkolonisten zagen in Transvaal eerder een hindernis voor de economische éénheid van Zuid-Afrika dan in Engeland. De lijdensgeschiedenis van hun voorvaderen was bij hen min of meer in vergetelheid geraakt of zij hadden er met opzet een sluier overheen geworpen en met het verleden afgerekend, om zich geheel te wijden aan hun tegenwoordige plichten. Al maakte een Engelsche daad van beschaving hen ook af en toe wantrouwend, of deed hun bloed wat sneller vloeien, zoo woonden zij aan den eenen kant toch te ver van elkaar af, om alle vonkjes bij elkaar te dragen tot een vuur van oproer en aan den

anderen kant is de Boer van nature langzaam in 't nemen van besluiten van groote beteekenis. Zoolang hij maar eenigszins kan, laat hij alles toe — tenminste wat het oudere geslacht betreft. Bovendien beheerscht hem het geloof, dat elke regeering uit God is en daarom een verzet tegen haar slechts in de ergste gevallen gerechtvaardigd mag heeten. Desniettenstaande bestond en bestaat de „revolutionaire” Afrikanerbond. Daarvan ben ik lid geweest van het oogeblik af, dat mijn leeftijd het mij mogelijk maakte, en werd ook verscheidene malen tot afgevaardigde gekozen; ik kan echter getuigen, dat op de vergaderingen de gedachte aan een afval van Engeland zelfs niet binnen bereik der debatten kwam. De bond wil niets anders als zorgen voor de economische belangen en omwerking van verkeerde bureaukratische verordeningen en wetten tot een voor de Afrikaansche toestanden geschikt vorm. Zoo was bijvoorbeeld bij de wet bepaald, dat alle bezittingen omheind moesten worden. Men bedenke eens, wat dit voor Afrika beteekent! Dat deze omheining van belang is voor het beheer en de regeling van den eigendom, daaraan valt niet twijfelen. Maar zij veroorzaakt ook enorme kosten. De bezitting mijns vaders bijv., die niet eens een van de grootste is van de Kaapkolonie, strekt zich uit over 36000 Engelsche morgens; om één zijde af te loopen, heeft men 6—8 uur noodig. De grond is grootendeels slechts geschikt voor weiland; boomen groeien er niet zonder kunstmatige besproeiing. Het land brengt dus zeker niet zooveel op, dat men gemakkelijk zou kunnen besluiten tot de omheining van deze reusachtige oppervlakte. Daarenboven zijn nergens in de nabijheid steenen te krijgen voor het bouwen van een muur. De omheining zou dus gemaakt moeten worden van draad en ijzeren palen. De bron daarvoor is Londen. En juist dat ergert den Boer, dat steeds die wetten het noodzakelijkst zijn, die voordeelig zijn voor Englands handel en industrie. Daartegen verzet zich ook de Afrikanerbond, temeer daar door een wet als deze, den Boer zijn klein bedrijfskapitaal ontnomen of zijn bezitting met schulden belast zou worden. Telkens echter waren de noodige lieden te vinden, die de regeering zooveel mogelijk behulpzaam waren bij het doorzetten van een wat het idee betreft goede, maar wat den vorm betreft verkeerde wet. Zoo was ook een wet uitgevaardigd, dat elke Boer jaarlijks al zijn schapen aan een ontsmettingskuur moest onderwerpen. Het idee, door zulk een maatregel de uitbreiding der schapenziekte tegen te gaan, is op zichzelf niet kwaad. Maar nu moet deze kuur — die bestaat in het wasschen der schapen

in een ontsmettend bad — op een bepaalden termijn worden volbracht, opdat een controle mogelijk is. De Boer moet dus al zijn dieren — een vermogend Boer heeft er gemiddeld 5 à 6000 — op één plaats verzamelen en daar een badplaats aanleggen. Afgezien van moeite en kosten, waar moet hij voedsel en water vinden voor zulk een massa en dan genoeg water voor dit doel? Het gansche jaar heeft hij gebrek aan water; bruikbaar water vindt hij in den regel eerst op een diepte van 100 voet en dan nog zoo weinig, dat hij zijn beesten slechts om de twee dagen kan drenken. Hij trekt immers het geheele jaar, om water en voedsel te vinden. Is het jaar erg droog, dan kan hij al zijn kudden binnen kort verliezen. En juist in zulk een jaar, toen de Boeren door die droogte reeds bijna tot wanhoop gedreven waren, kwam deze wet. Daar tegen heeft de Afrikanerbond zich dan ook verzet. Om echter toch van deze wet na te volgen, wat onder de gegeven omstandigheden mogelijk was, liet ik mij het ambt opdragen van inspecteur tot bewaking der gegeven voorschriften. Ik heb mij toen den haat op den hals gehaald van vele Boeren; een vijand der Engelschen was ik evenmin als duizend anderen, die zich later verplicht achtten, de wapens tegen Engeland te voeren. Gedeeltelijk stond in de Kaap zelfs „Engelsch” gelijk met „voornaam”; in de „betere” kringen mocht Boersch evenmin worden gesproken als geschreven. Thans is dit geheel anders. Dames, die vroeger beweerden geen Boersch te kunnen schrijven, kunnen het nu voortreffelijk en zien het als een schande aan, het in 't Engelsch te doen. „Engeland” staat op 't oogenblik gelijk met „barbarendom”. Duizenden Kaap-Boeren smachten in de gevangenissen, omdat zij hun broeders hielpen en minstens de helft der troepen van de Wet zijn nog Kaapkolonisten. Hoe kwam dat? De Jameson-raid heeft hun de oogen geopend voor de plannen van den avonturier Rhodes. Zij hadden dezen man zooveel vertrouwen geschonken, of liever hij had het door mooie praatjes over de gemeenschappelijke belangen van Zuid-Afrika zoover weten te krijgen, dat zij hem de leiding van den Afrikanerbond opdroegen. Toen echter zagen zij duidelijk, dat hij wel-is-waar vereeniging wil, maar slechts onder zijne heerschappij en voor zijn geldelijk belang. En daar hij deze macht niet zonder Engeland kan verkrijgen, beproeft hij het vooreerst nog onder Engelslands opperheerschappij — op Engelslands kosten. Hoofdvoorwaarde voor dit vereenigingswerk is natuurlijk, dat ook de laatste vonk van Boersche zelfstandigheid aan de dynastie van den heer Rhodes opge-

offerd wordt. Tot nog toe werken bij deze vernietiging Rhodes en Engeland samen, elk van beiden in de hoop, den ander om 'de kroon van Afrika te kunnen bedriegen. Engeland weet dat zijn „goedgezinde" onderdanen in de Kaap sedert 1896 zijn plannen beginnen te doorzien. Daarom heeft het voor het begin van dezen oorlog alle Boeren ontwapend, terwijl het zelfs aan Kaffers en Boschjesmannen de wapens liet. Zoo weinig vertrouwen kon het na een honderdjarig „humaan" beheer en toegankelijk maken van het land voor de beschaving, zijn onderdanen schenken, zoo weinig dank slechts verwachten. Want ongetwijfeld zouden zonder dezen voorzorgsmaatregel en zonder de moeilijkheid zich ongemerkt te verzamelen, nog een paar duizend Kaaplanders meer in 't veld staan. Want bloed is dikker dan water.

Ook mij waren door de mislukte Jameson-expeditie de oogen geopend, en ik ging naar Transvaal, enerzijds om mij daar zelfstandig te maken, anderzijds om in de nabijheid te zijn, als de strijd om het Boerendom zou beginnen. Met wat Engelsch-loyalen hoogmoed kwam ik naar Transvaal, maar daar zag ik een staatswezen, dat op elk gebied met dat der Kaapkolonie kon wedijveren. Ik leerde daar een president kennen, die verre van een reactionair te zijn, zooals hem de Engelschen schetsten, zijn land uit de verwaarloozing heeft opgeheven, waarin het onder Engelsch beheer in de jaren 1877—80 was vervallen. Waar is een tweede staat, die in 25 jaar tijds van zijn bestaan het evenver gebracht heeft als Transvaal, dat op de Parijsche Wereldtentoonstelling voor zijn schoolwezen de twee éérste prijzen heeft behaald? En waar vindt men een president, die verstandiger en zekerder dan PAUL KRÜGER het midden wist te houden tusschen degenen, die in elke nieuwigheid een gevaar voor het land zien, en hen, die er een belang bij hebben, de invoering van alle mogelijke vernieuwingen onnatuurlijk te verhaasten? En in welk opzicht zou dan wel de Kaapkolonie boven de Zuid-Afrikaansche republiek staan? De Republiek heeft op het oogeblik in verhouding evenveel spoorwegen als de Kaapkolonie (en vier maal meer dan de nieuwere Afrikaansche bezittingen van Engeland!); ze heeft op elke 630 inwoners één school (Pruisen op elke 900!), geeft bovendien vrijwillig op elken leerling f 80.— uit de Staatskas, besteedt bijna 18 % van haar gezamenlijke inkomsten aan openbare werken (de Kaap nog geen 8 %!) en heft geen invoer-belasting op levensmiddelen. Alleen wat betreft de staats*schuld* is de Kaap haar vóór (meer dan de helft per hoofd) en evenzoo in 't aantal percenten der misdaden.

Daarenboven zijn bijv. de stedelijke inrichtingen in de Republiek die van de Kaap ver vooruit; ja, behalve Kaapstad verdient alleen nog Port Elizabeth den naam van stad. Dus: wat de cultuur-beteekenis betreft, staat het Boersche element op zijn minst gelijk met het Engelsche. De Boeren hebben in Transvaal in een vierde van den tijd evenveel tot stand gebracht, als Engeland tot nogtoe in de Kaapkolonie. En met hoeveel grootere moeilijkheden hadden de Boeren te kampen! En toch, zij zouden het nog veel verder gebracht hebben, als niet Engeland voortdurend een hinderpaal was geweest voor den vooruitgang hunner cultuur; als zij niet ter wille van Engeland oorlogsvoorbereidselen hadden moeten maken en zoo van den eersten dag af van hun verzekerd staatsbudget een groot deel van hun inkomsten hadden moeten onttrekken aan de besteding voor cultuur. Engeland moet dus maar vooral niet zeggen, dat het met dezen oorlog de cultuur een dienst bewijzen wil. Als het ernst tot zulken arbeid heeft, dan is er een groot gebied in Indië en in vele nog onbebouwde nieuw-verworven enorm-groote bezittingen. En zeker niet het laatst in de Kaapkolonie. Hoe noodzakelijk zouden daar nog een paar spoorwegen zijn! Het gansche gebied noordelijk en noord-westelijk der lijn Kaapstad-Kimberley vraagt er naar sinds jaren en kan ze niet krijgen. En daarbij is 't een rijk gebied, dat de meeste schapenwol voortbrengt van de geheele Kolonie en veel vruchtbaren bodem heeft. Maar — het heeft ook geen goud- en diamantmijnen! Waartoe zou het dan spoorwegen noodig hebben? Evenzoo zouden overstreamings- en besproeiingsaanleg zeer noodig zijn. Dijken moesten worden aangelegd en zoo de geweldige Oranjerivier het land ten nutte gemaakt worden, daar immers de overige rivieren slechts 2—3 maanden van 't jaar water hebben. Door zulk een aanleg en watervergaarbekkens zou van de Kaapkolonie een tweede Egypte kunnen worden — als er een cultuur-volk heerschte in plaats van het Engelsche uitzuigersdom. Hand in hand met het zich ten nutte maken van het rivierwater moest, van de Oranjerivier verder het land in, de aanplanting van bosschen gaan, om op deze wijze den regen in het land te krijgen, en langzamerhand overal aanplanting zonder kunstmatige besproeiing mogelijk te maken. Maar voor al deze noodzakelijke cultuurwerken heeft Engeland niet de noodige millioenen; voor de uitroeiing der Boeren kan het echter wel Milliarden bijéén brengen.

Engelands heerschappij is dus geen waarborg voor een spoediger vooruitgang van het land dan die der Zuid-Afri-

kaansche republieken. Nu reeds heeft de Vrijstaat uitgestrekte, goed aangebouwde streken, en in Transvaal heb ik dicht bij Pretoria, achter de Maggaliesbergen, een kennis, die, zonder een bepaald grooten plaats te hebben, van zijn tuin- en veldvruchten (appelen, peren, kweeën, bloemkool, tomaten, radijs enz.) wekelijks ca. 50 dollars maakt. Dat nog zeer veel te verbeteren valt, moet ik toegeven. Maar er zijn ook een reeks van voorbeeldige farms, zooals bijv. die van generaal Joubert. Veel land kon tot-nog-toe niet geheel worden ontgonnen, omdat menigeeen het noodige geld voor het aanschaffen van werktuigen mist en 't sterven van veel vee den boer dikwijls in verlegenheid brengt; veel weigronde zou nog tot akkergrond omgewerkt kunnen worden, terwijl menige Boer thans nog alleen voor zijn eigen behoefte graan verbouwt en menig stuk land bij gebrek aan besproeiingsmiddelen voor hem zelfs geheel onbruikbaar is; verder zou, — van de taak der steden wil ik niet eens spreken — veredeling der dierenrassen door den invoer van fokvee noodig zijn en zoo nog veel meer. Overal zou de regeering helpend kunnen en moeten ingrijpen, en dit zou zij ook gedaan hebben, zoo goed als zij bijv. aan de oprichting eener universiteit dacht, naast een landbouwschool en dergelijke meer. Zij moest immers als vertegenwoordigster van het volk langzamerhand aan alle behoeften van het volk voldoen. Had men ons nog een paar jaar tijd en rust gegund, dan had de cultuur der Boerenrepublieken spoedig op elk gebied kunnen wedijveren met hetgeen de beste deelen van de Kaap en Natal bieden, en Zuid-Afrika had zich alles kunnen verschaffen, wat het noodig heeft: zelfs rijst, suiker, koffie en . . . genoeg amunitie. Maar Engeland importeert dit natuurlijk liever, zoolang als tenminste het land niet tot zijn effectenmaatschappijen behoort . . .

Deze oorlog heeft Zuid-Afrika op-zijn-minst een twintigtal jaren achteruit gezet. De Engelschen hebben ons land zoo barbaarsch verwoest, dat het schijnt, alsof ze zelf overtuigd waren, dat ze het toch niet blijvend in hun bezit zouden houden, en alsof het hun slechts te doen was, om de verwoesting van het land der gehate tegenpartij — natuurlijk afgezien van de goudmijnen. En zooals zij met het land handelden, zoo deden ze ook met de eigenaars, en derhalve mogen wij zonder beperking zeggen: Engeland voert tegen ons een plunderings-, uitroeiings- en vernietigingsoorlog.

Dit kenmerkte hem van begin-af-aan. Het vermoorden onzer gewonden in den eersten slag bij Elandslaagte, is er het beste bewijs voor. Men kan dus ter verontschuldiging

van de Engelschen niet eens zeggen, dat zij, tot het uiterste gedreven, zich tot overtredingen hebben laten verleiden. Te Dundee vonden wij geschriften, die bij den terugtocht der Engelschen achtergelaten waren, en waaruit bleek, dat wij in 't geheel niet als een oorlogvoerende natie moesten behandeld worden. Alreeds bij het begin zouden ons de verschrikkingen van den oorlog in zijn vreeslijkste gedaante getoond worden, opdat wij de handen moedeloos zouden laten zakken. Toen dan ook de Engelschen zagen, dat zij ons te laag geschat hadden, en dat wij gevangenen maakten aan welke wij vergelding hadden kunnen uitoefenen: toen gingen zij zelfs letten op de witte vlag — zoolang hun versterkingen er nog niet waren.

Als in Engeland iemand vóór den oorlog beweerd had, dat Engeland 300.000 man noodig zou hebben ter verdelging van de Boeren, zou men hem voor krankzinnig hebben verklaard. En wij hadden nooit gedacht, dat het trotsche Engeland voor geheel de wereld zou hebben erkend, tien soldaten te moeten rekenen op één Boer, om vooruitzicht op succes te hebben. Ook hadden wij niet gedacht, dat het zooveel soldaten zou kunnen opbrengen. Maar de versterkingen kwamen; Cronjé liet zich gevangen nemen; de Engelschen kregen de overhand, en nu gingen zij zonder mededoogen met alle middelen het plan ten uitvoer brengen, waarover zij sinds 1896 hadden gedacht. Dat een vast plan bestond, bewijzen de kaarten, die sedert dien tijd met ijver werden vervaardigd. Ik heb er verscheidene in handen gehad; daarop waren niet alleen alle wegen en paden van Transvaal, maar ook van den Vrijstaat geteekend en elke afstand zorgvuldig afgemeten. Als nu Engeland, naar het beweert, er vast op gerekend heeft, dat de Vrijstaat neutraal zou blijven: waarom liet het dan voor zijn leger kaarten van den Vrijstaat maken? Dan had het immers met den Vrijstaat niets te maken! Dit is een vraag als: waarom hebben de Engelschen Ladysmith zoo met voorzorg geproviandeerd, als ze volgens hun bewering door het uitbreken van den oorlog plotseling verrast werden? Neen, Engeland heeft den oorlog systematisch veroorzaakt en volgens alle regelen der wreedheid voortgezet.

Meer dan de helft van ons land is nu een woestenij. Toen wij vluchtend door den Vrijstaat terug moesten, zagen wij de geheele baan van onze vervolgers geteekend door vuur en rook. Honderde gezinnen werden dakloos en zonder voedsel naar buiten in 't „veldt” gezonden. Generaal Bruce Hamilton was tenminste zoo humaan, om de door een aan-

slag op Ventersburg uit huis en hof verjaagde, zelfs van het allernoodigste beroofde Boerenfamilies er opmerkzaam op te maken, dat ze zouden verhongeren, als zij niet hun commando's gingen opzoeken om daar voedsel te bekomen. Dat deze commando's honderden mijlen ver weg waren, en nauwelijks zelf genoeg te eten hadden — wat ze konden missen, hadden zij voor hun gezinnen achtergelaten, en dit was het juist, hetgeen Hamilton verbrand had, — daar kon de goeie man immers niets aan doen. Op een andere plaats heeft hij vrouwen en kinderen als gevangenen weggevoerd — natuurlijk alleen om ze te redden van den hongerdood. Op nog eenvoudiger wijze ging generaal French te werk, voor wiens militaire bekwaamheden wij overigens steeds eerbied hebben gehad; hij liet een met vrouwen en kinderen gevuld huis in 't district Heidelberg eenvoudig met kanonnen beschieten. Lord Roberts, ridder van den hoogen orde van den Zwarten Adelaar, heeft zelfs naar Engeland bericht gezonden, dat hij tien mijlen in den omtrek van elke plaats, waar de spoorverbinding verbroken zou worden, alle bezittingen zou laten verwoesten. Daardoor wilde hij de Boeren dwingen, of als spionnen dienst te doen, en elk commando dat kwam opduiken te verraden, of op hun strijdende broeders te schieten. Zoo heeft men ook de vrouwen en kinderen naar de commando's gejaagd, om op deze wijze hun schuilplaatsen te ontdekken, hun bewegingsvermogen te verminderen en om aan den anderen kant de mannen door de ellende der vrouwen te doen ontroeren.

Men zegt, dat Roberts persoonlijk een edel karakter heeft. En toch heeft eens zijn tegenwoordige boezemvriend Chamberlain met vele duizenden geprotesteerd tegen zijn barbaarsche wijze van oorlogvoeren in Afghanistan!

Hoe hij echter de schandelijkste dingen onder een schijnheilig voorwendsel weet te volvoeren, daarvan is de reden, dien hij voor genoemden maatregel opgeeft, het beste bewijs. Hij schrijft aan Botha op 2 September: „dat de oorlog gevaar loopt in een ongeregelde guerilla-oorlog te ontaarden. Dit zou voor het geheele land zoo nadeelig en betreuenswaardig zijn, dat maatregelen genomen moeten worden, om dit te verhinderen". En hoe verhindert hij het? „Ik heb", zoo gaat hij voort, „te dien einde (daarom dus!) bevel gegeven, om de woningen der Boeren in de nabijheid van die plaatsen, waar men getracht heeft, de spoorlijnen te vernielen of een trein te doen ontsporen, te verbranden en alle Boerenfarms in een omtrek van 10 mijlen (Botha bewijst hem, dat deze tien mijlen zich uitstrekken tot aan het eind der

Engelsche bezettingslinie!) te berooven van alle levensmiddelen, vee enz." En dit alles ter verhindering van „mogelijke nadeelen"! Neen, wij kunnen Roberts geen eer aandoen; voor ons volk blijft hij een moordenaar. Al heeft hij ook persoonlijk niemand vermoord, zoo wist hij toch dat zijn beschikkingen den moord beduiden van vele vrouwen en kinderen. Hij is de eenige, die het gebruik der dumdkogels officieel geloochend en toch ambtelijk bevolen heeft. Zijn proklamaties immers waren het, die aan de burgers, welke de wapens neer zouden leggen, bescherming van hun leven, van hun gezin en bezit beloofden; geen enkele van deze beloften werden nagekomen. Hij was het immers, die duizenden vrouwen en kinderen naar de Boeren in 't „veldt" zond, toen hij zelf reeds de steden bezet hield en wist, dat de zich nu organiserende Boerenlegers aan de uitgestootenen geen huisvesting en verpleging konden geven. Hij wist ook, dat de streken, waar hij hen heen zond, de meest koortsachtige waren; niet eens zijn soldaten durfde hij erheen sturen. Hij vervoerde de ongelukkigen in open veewagens, en toen Louis Botha zich er over beklaagde, antwoordde hij, dat hij geen andere wagens had, daar bijna al het spoorweg-materieel in handen was van Botha (2 Sept. 1900). Dat is dezelfde man, die onmiddellijk daarvóór, om de annexatie der Zuid-Afrikaansche Republiek en zijn schandelijke wijze van oorlogvoeren te rechtvaardigen, verklaarde, dat het geheele land in zijn bezit was, en nog slechts enkele rooverbenden daarin rondzwierven. Zoo moest hem dan het opperhoofd dier „roovers" nog wagens ter beschikking stellen, opdat de verdreven vrouwen niet alreeds dood in de koortstreken zouden aankomen. Roberts is de man, die zich door Botha op 15 Augustus en 6 September 1900 in 't gezicht moest laten zeggen, dat zijn troepen zich niet in 't minst onderscheidden van de ergste briganten; dat tusschen ontwikkelde volken nog geen oorlog zoo onmenschelijk was gevoerd, als de door Roberts geleide, en dat Roberts zich nu achter „klaarblijkelijk uit de lucht gegrepen voorwendsels" trachtte te verschuilen. Roberts schaamde zich ten slotte en ging weg.

Kitchener kwam in zijn plaats. Wij konden, naar het gerucht dat hem vooraf ging, niet veel goeds van hem verwachten. Hij heeft den vrouwenvang, dien Roberts slechts als bijzaak dreef, georganiseerd, heeft tienduizenden dicht op elkaar gedrongen, zonder hun de mogelijkheid te verschaffen om gezond, ja zelfs voldoende voedsel te krijgen. Wat hindert het ook, als 10⁰/₀ en nog meer dezer „krijgsgevangenen"

ziek zijn en in de legerplaatsen in de Oranje-Vrijstaat 17⁰/₀ der mannen en vrouwen en 26⁰/₀ der kinderen sterven? ¹⁾ Dan zijn weer minder mannen ter bewaking noodig.

Het onthouden van voldoende levensmiddelen aan de bewoners der legerplaatsen heeft Engeland dikwijls daarmee verontschuldigd, dat zijn soldaten ook niets te eten hadden of gehad hadden. Wil het ons zodoende verantwoordelijk maken voor de ellende van onze gezinnen? Moeten wij soms daarom de proviandtreinen der Engelsche soldaten ongehinderd laten passeeren? Neen, als zij de zorg voor het levensonderhoud niet op zich konden nemen, dan hadden zij deze massa's ook niet bij elkaar mogen brengen. Botha heeft er reeds op gewezen, dat de onzen geen honger hadden behoeven te lijden, als men hen gelaten had, waar ze waren. Maar zij moesten verhongeren, dat eischte de Engelsche krijgstaktiek. Minister Brodrick „kan het best begrijpen” — zooals hij 26 Februari in het Engelsche parlement verklaarde, — „dat men de gezinnen van hen, die nog in 't veld staan, niet al te overvloedig voedt!” Voorloopig kunnen deze vrouwen en kinderen, die in de steden legeren, tot bescherming tegen overvallen bijzonder goed gebruikt worden: de Boeren, die Pretoria of Johannesburg willen verrassen, moeten steeds ermee rekening houden, dat zij bij elke poging den dood veroorzaken van vele hunner bloedverwanten. En overigens: waarom behoeft Kitchener hen ook te ontzien. Hij bestempelt de menschen, die hem eerlijke overwinningen zoo moeilijk maken, eenvoudig als franc-tireurs, hoewel zij oorlog voeren geheel overeenkomstig de wetten van hun land, maar tegen franc-tireurs is immers alles geoorloofd! Daarom heeft hij zeker ook, zooals hij 11 Mei aan het Ministerie van Oorlog berichtte, aan de gewapende Zulu's laten toestaan, zelf hun grenzen tegen de invallen der Boeren te verdedigen (hebben de Boeren in hun strijd tegen de Engelschen zooveel vrijen tijd, dat ze zich nog deze weelde kunnen veroorlooven?) en buiten hun grenzen onder toezicht van officieren „vee bij één te zoeken.” Met andere woorden: hij heeft de Kaffers losgelaten tegen de Boeren. Want waar moesten deze vee zoeken, nadat „Methuen de Groote” volgens zijn «Krijgsberichten» reeds meer ossen en schapen uit ons land had weggevoerd, dan er ooit zijn geweest? Neen, het verlot tot het stelen van vee enz. is de prijs voor

¹⁾ De herinneringen en gedachten van de Wet zijn in Mei 1901 op papier gebracht; sinds dien tijd is zooals bekend het aantal sterfgevallen enorm toegenomen.

het verbond tusschen Kaffers en Engelschen of een lokspijs voor de hebzucht en de roofzucht der wilde stammen. Lord Methuen, zoowel als Lord Kitchener, heeft deze bondgenooten noodig — reeds op mijn expeditie naar de Kaap stond ik tegenover zwarten onder Engelsche leiding — wier doel ook verder was, het land „schoon te vegeu” van — huizen, zaadvelden, kinderen, zwakke grijsaards en vee. Van zijn laatste verordening, die de vechtende Boeren openlijk bedreigt niet alleen met in beslag neming van hun goederen — daarom is het Engeland natuurlijk te doen — maar zelfs met den hongerdood hunner gezinnen, wil ik niet eens spreken.

Ik heb slechts aangehaald, wat Engelsche generaals volbrachten of bepaalden. De geheele omvang hunner gruwelen blijkt uit de aanklacht van president Steyn en generaal de Wet in de door hen uitgevaardigde proclamatie na de inval in de Kaapkolonie, op 14 Januari. De overtredingen der minderen zal ik niet in aanmerking nemen: voor alles kunnen wij de leiding niet verantwoordelijk stellen. Ik wil alleen erop wijzen, dat de Engelsche troepen hun woede altijd het eerst koelden aan de bezittingen van onze aanvoerders. De farm van een commandant werd zeker nooit gespaard, al kostte dit vernielingswerk ook een omweg. Op die van generaal De Wet hebben zij zelfs de waterwerken vernield; zijn vrouw moest persoonlijk den militairen goeverneur verzoeken, om, al was het ook niet als de vrouw van een generaal, tenminste als fatsoenlijke vrouw behandeld te worden; en toen zij een haar voorgelegde eereverklaring van het Engelsche leger niet ondersteekende, werd ook een betere behandeling geweigerd. De vrouw van den commandant Buys (hij is helaas in December 1901 in Britsche gevangenschap geraakt) heeft mij zelf verteld, dat men haar huis als 't ware boven haar hoofd heeft afgebrand. Haar eenige, vijftienjarige zoon was meegegaan in den oorlog. Hij viel aan mijn zijde op 30 October 1899 voor Ladysmith, bij een poging om twee kanonnen te nemen, en ik hoorde zijn vader zeggen: „Het is voor mijn land.” Natuurlijk ontzagen de Engelschen zijn farm niet. De vrouw berustte in haar lot; slechts één ding trachtte zij uit het ten ondergang gedoemde huis mee te nemen: het niet te vervangen portret van haar eenigen, gevallen zoon. Niet-tegenstaande zij al knielend den officier smeekte, haar tenminste het portret te laten houden, rukte hij het haar met geweld uit de handen en wierp het in de vlammen van het brandende huis.

Ik verzoek onzen vrienden, zich de vraag te willen stellen, wat er van onze vrouwen en dus ook van ons volk moet worden, als men nagaat, hoeveelen van haar zonder bescherming rondwalen, hoeveelen prijsgegeven zijn aan de beestachtige lusten der Engelsche „soldaten” en nu ook aan hun zwarte „kameraden”; als men verder nagaat, dat op zijn minst genomen de helft der Engelsche soldaten dragers zijn van een zekere ziekte; en als men dan ten slotte aanneemt, dat, „als het zoo doorgaat, spoedig 30% van onze vrouwen onteerd zullen zijn!” zooals onze eerwaarde dominee Broekhuysen uit Pretoria schrijft. Onze ellende is wel vreeselijk.

De vernietiging van ons volk zal wel niemand zonder medelijden aanzien, menigeen echter verwijt ons in toornige opgewondenheid onze fouten, en meent, dat onze wijze van oorlogvoeren de schuld is, dat het zoover gekomen is. „De Boeren zijn te traag en te laf geweest”, zegt men, „zij hebben de beste gelegenheden voorbij laten gaan, zij hadden den oorlog al lang kunnen doen eindigen, als ze maar gewild hadden” enz. Nu geef ik graag toe, dat de Boeren vooral in 't eerste stadium van den oorlog fouten hebben begaan; waarom zouden zij ook de eenige natie zijn, wie dit bespaard bleef? Bovendien: de staatsregeling van ons land, bestemd voor een vredelievend volk, dat afkeerig is van elken veroveringsoorlog en van alle wereldmacht-politiek, slaat zoo weinig acht op de krijgskundige ontwikkeling, dat bij een oorlog op grooten schaal fouten van onzen kant eerder te verklaren en te verontschuldigen zijn dan bij elk ander volk. In vredestijd bestaat ons geheele leger uit 800 artilleristen; wij kennen geen drillen, geen discipline, geen oefenen, om in gelederen te vechten. Wij hebben feitelijk nog nooit „degelijke” soldaten gezien — niemand zal toch de Engelschen hiertoe rekenen — en weten dus niet, hoe zij er uit zien of uit moeten zien. Ik geef gaarne toe: een land, dat onder de tegenwoordige omstandigheden verdedigbaar wil zijn, moet zijn zoons in vredestijd minstens gedurende één jaar tot militaire oefeningen opeischen. Maar bij ons bestond nu eenmaal deze instelling niet, en met geweld zou men ze niet verkregen hebben, tenzij haar nut algemeen erkend was. De onzen gaan alleen dan te velde, als het vaderland bedreigd wordt; maar dan is ook elkéén soldaat, de boer evengoed als de dominee. En aan goede schutters is geen gebrek. Maar de onhandigheid en onbeholpenheid van onze lieden, voortspruitende uit een hun onbekende wijze van oorlogvoeren met behulp der nieuwere

techniek, heeft zich niettegenstaande allen goeden wil toch aanvankelijk zeer storend doen gelden, en voor instructielessen ontbraken en tijd en redenaarsgave. Bovendien hoe moeilijk zou het geweest zijn, de lieden er toe te bewegen, zich in militaire aangelegenheden aan den geregelden, voorgeschreven weg te houden! Had iemand schoenen noodig of een nieuwe jas, dan ging hij naar den eersten den besten aanvoerder, onverschillig of hij commandant was of generaal, of daarheen waar hij het snelst zijn benoedigdheden hoopte te krijgen, mogelijk regelrecht naar den commandant-generaal; en als de president zelf in de legerplaats aanwezig geweest ware, dan zou hij bepaald met zijn verzoek naar hem zijn gegaan. De noodige bekwaamheid moesten onze mannen zich eerst in den oorlog eigen maken; de eerste maanden waren hun leertijd. Zelfs onze aan den krijg gewende mannen hadden toch van een grooten oorlog geen ondervinding, want de grootste Kaffer-oorlog was met een macht van 800 man ten einde gebracht, en in den vrijheids-oorlog van 1880/81 zijn in 't geheel 4000 man in 't veld geweest. Zelfs onze officieren waren allen ongeschoold, voor het meerendeel boeren, die achter den ploeg waren weggehaald.

Ook Botha is als eenvoudig boerenzoon opgegroeid; wel was hij bij 't begin van den oorlog lid van den volksraad, maar een militairen rang had hij eigenlijk nooit bekleed. Want dat hij assistent-veldkornet heette zegt niet veel. Toen Lucas Meijer het gevecht bij Modderspruit door ziekte niet kon leiden, droeg hij het bevel op aan Botha, dien ik toen tot een ouden Boer hoorde zeggen: „Ik wil gaarne doen, wat ik kan, maar ik ben nooit in den oorlog geweest, jullie moeten mij met raad en daad bijstaan”. Hoe snel daarna onder de Afrikaansche zon zijn militair talent zich heeft ontwikkeld, is iederéén bekend. Zelfs in de diplomatie wint hij het nu immers reeds van Kitchener. Maar zijn leertijd heeft hij toch ook moeten doormaken.

Naast hem zien wij Piet Joubert, een van onze waardige, oude „voortrekkers”: die man heeft van kindsbeen af de wapens moeten dragen voor zijn vaderland en volk; tot naar school gaan en rustige studie hebben noch Kaffers noch Engelschen hem ooit den tijd gelaten. Zoo zijn ook de Wet, de la Rey, Froneman en Kritzinger nooit anders geweest dan gewone boeren; en de advocaat Theron heeft zeker evenmin als de rechter Hertzog op zijn kantoor ooit krijgstactiek bestudeerd. De liefde voor hun vrije vaderland heeft al deze mannen tot veldheeren gemaakt, maar toch niet in één dag. Men vergete daarbij niet, dat er geen sprake is

van discipline of commando in Europeesche beteekenis, daar onze officieren te doen hebben met zeer vrijheidslievende mannen, die ze niet gewoon-weg kunnen bevelen, maar die alleen vechten uit vaderlandsliefde, goeden wil en plichtsgevoel en slechts zóólang als deze drijfveer bestaat. Neemt men dit alles in aanmerking, dan zal men mij toegeven: 1°. dat men zich over fouten van onzen kant niet behoeft te verwonderen, maar zich eerder moet verbazen over hetgeen ondanks deze gebrekkige instelling werd volbracht; 2°. dat bovendien de omstandigheden — ik spreek hier niet eens van de bezwaren der transporten en het langzame aanrukken — bij ons zoo totaal verschillen van die in de moderne Europeesche staten, dat onze wijze van oorlogvoeren en vechten veel meer kans heeft verkeerd beoordeeld te worden als omgekeerd.

Het meest heeft onder dit feit onze commandant-generaal Joubert moeten lijden. Niet alleen verweet men hem zijn gemis aan militaire bekwaamheden, maar ook betichtte men hem zelfs onder onze vrienden op schandelijke wijze van verraad. Zonder twijfel heeft Joubert alles gedaan, om den oorlog te vermijden, en was hij tot steeds grootere toegevendheid bereid, maar alleen, omdat hij zeide: „Wij zijn nog niet sterk genoeg, om ons tegen het onrecht te verdedigen.” Wel heeft hij met zijn manschappen niet dat volbracht, wat men buitenslands van hem verwachtte; maar schuld daaraan waren deels die verwachtingen zelf, deels andere omstandigheden. Dit echter kan ik persoonlijk getuigen, dat Joubert van den dag der oorlogsverklaring at onvermoeid voorwaarts drong; en dat menig goed uitgedacht plan — in de militaire kringen van Europa heeft men steeds gedacht dat een Belgisch generaal of tenminste een gestudeerd man ze ontwierp — mislukte, was zijn schuld niet. Hij had ook de algeheele macht niet, zooals een Europeesch opperbevelhebber. In den kriegsraad had hij slechts één stem, zooals elk officier, die er toe behoort. En aan de besluiten van den kriegsraad had hij zich te houden, want deze is in oorlogstijd de vertegenwoordiger van het volk. Onder zijn rechtstreeksch gezag had hij geen troepen, en weigeren generaals en commandanten hem te gehoorzamen, dan helpt ook het best doordachte plan niet. Toen besloten was tot het beleg van Ladysmith en de operaties te langzaam naar zijn zin gingen, riep hij vrijwilligers op en leidde aan 't hoofd van 2000 man de vol bezwaren zijnde Estcourt-expeditie, ¹⁾

¹⁾ Op de Estcourt-expeditie heeft Joubert aangedrongen, toen hem

om aan de Engelschen de spoorwegverbinding naar Ladysmith af te snijden. Het feit, dat hij dezen tocht ondernam, is het beste bewijs voor zijn verzienden blik; de wijze, waarop hij hem ten uitvoer bracht, is het bewijs voor zijn krijgskundige bekwaamheid. En de waardige gestalte, die toen 22 dagen lang in meestal ellendig weer, onder de grootste vermoeienissen en ontberingen voor ons uitreed, zullen wij als voorbeeld van vaderlandsliefde zeker nooit vergeten. Aldus heeft Piet Joubert tot het einde toe zijn krachten gewijd aan het vaderland. Hij kwam ziek van de expeditie terug; bij zijn val van het paard was hij zwaar gewond, zoodat hij genoodzaakt was, zich dadelijk naar het hospitaal bij Volksrust te laten brengen. Toen hij echter vernam, dat Buller zou aanvallen, liet hij zich weer terugdragen naar het hoofdkwartier bij Ladysmith, om dichter bij het oorlogsterrein

het stilliggen voor Ladysmith noodlottig begon te worden. Ik ging mee als depecherijder. Bij Colenso, waar wij de Engelsche voorposten terugjoegen, scheidde wij ons in twee afdeelingen. De een onder commandant Joubert marcheerde links af Estcourt voorbij, om de spoorlijn te bereiken tusschen Estcourt en Pieter Maritzburg; generaal Joubert trok met de hoofdmacht in een wijden boog op moeilijke wegen rechtsaf om de bergen van Estcourt naar dezelfde spoorlijn, waar wij den eersten gepantserden trein veroverden. Nu hadden echter de Engelschen bij Estcourt reeds ca. 7000 man verzameld, en vóór ons te Pieter Maritzburg en aan de Modderrivier stonden ook eenige duizenden. De afzonderlijk marcheerende afdeelingen hadden op hun weg verschillende gevechten geleverd zonder noemenswaardige verliezen — ten oosten van Estcourt bijv. had mijn afdeeling een geheelen dag gevochten, zonder meer dan 1 doode en 2 gewonden te moeten betreuren, terwijl 2 door den bliksem getroffen werden; de Engelschen verloren volgens hun dokters meer dan 100 man, — toen wij ons echter wilden vereenigen, zagen wij ons aan alle kanten door de overmacht ingesloten, en niemand wist raad dan Joubert. Hij stak de spoorlijn over, vereenigde zich onderweg met de andere afdeeling, die niet tot aan de spoorlijn had kunnen doordringen, en leidde de onzen langs een nieuwen weg (d. w. z. een weg was er niet, maar dat maakten wij er van) om Estcourt heen terug naar Colenso. En nu begon een wedstrijd tusschen ons en de Engelschen. Joubert had met juisten blik gezien, dat men alleen bij Colenso den vijand zou kunnen verhinderen de Tugela over te trekken, terwijl deze alles op het spel zette, om vóór ons ter plaatse te zijn, en ons den terugtocht af te snijden. De „onbekwame” Joubert echter wist de vervolgers te misleiden, trok ongehinderd de Tugela over, en aan de andere zijde namen wij dadelijk een vasten standplaats in. Ook vonden wij daar reeds landslieden, die ons ondertusschen van uit Ladysmith gevolgd waren, om voorloopig de Engelschen tegen te houden, en zich bij ons aan te sluiten. Aan deze expeditie nam ook Louis Botha deel, en zij was voor deze zeker een goede leerschool. Joubert heeft hem toen zoo leeren kennen en waardeeren, dat hij hem bij Colenso tot zijn plaatsvervanger benoemde en op zijn sterfbed den wensch uitte, Botha tot opvolger te krijgen.

en in geval van nood bij de hand te zijn. Nauwelijks was hij weer eenigszins hersteld, of hij moest naar den Vrijstaat, waar, na Cronjé's overgave, een paniek was uitgebroken; en van daar weer zwaar ziek naar Pretoria gebracht, stierf hij den volgenden morgen. De door den val veroorzaakte wond had ontsteking ten gevolge, die zijn afgemat lichaam ten grave sleepte. Aan zijn graf klaagde president Krüger, zijn ergste politieke tegenstander: „Ik heb mijn rechterhand verloren.” Het is waar, dat Piet Joubert naar verhouding niet zooveel gedaan heeft als de tegenwoordige aanvoeders. Maar ten eerste moest hij over een verbazende uitgestrektheid — van Natal tot het westen der Kaapkolonie — zijn strategische maatregelen nemen, zonder van telegraaf en telefoon gebruik te kunnen maken, zooals dat in Europa mogelijk zou zijn. Bovendien moest hij op groote schaal aanvallend en verdedigend te werk gaan. En ten slotte ontbrak de nauwkeurigheid, snelheid en stiptheid, wat betreft het navolgen van zijn bevelen, die juist bij de uitgestrektheid der operaties zoo bijzonder noodzakelijk waren.

Dat Joubert jegens zijn vijanden te edelmoedig was, zullen wij hem maar niet al te zwaar aanrekenen. Dezelfde fout begaan al onze aanvoeders. Een oorlogvoering, als die der Engelschen te evenaren, daartoe zou alleen een rooverhoofdman in staat zijn. Misschien kan men echter Joubert verwijten, dat hij bij de oude, verdienstelijke mannen, die voor hun rang als aanvoeders in een oorlog in 't groot niet geschikt waren, te veel door de vingers zag en niet streng genoeg op navolging van zijn bevelen aandrong. Maar toentertijd hadden de onzen zich ook niet laten welgefallen, hetgeen ze nu als noodzakelijk erkennen. Al herhaalde Joubert het honderd maal, zij wilden maar niet inzien, dat men alles prijsgeven en het land van den vijand binnendringen moest. De vaderlandsliefde van den Boer bepaalde zich toen nog teveel tot zijn eigen bezit. Dit verdedigen, zijn vijand opwachten, was van ouds zijn wijze van oorlogvoeren; deze bezitting aan den vijand laten en ver daarbuiten zonder onmiddellijk gevolg te moeten „opereeren” en niet den roover dadelijk te kunnen vangen, dat was voor de meesten onbegrijpelijk. Kennende de wijze, waarop een ieder zijn eigendom verwierf, en dit nog versch in 't geheugen had, is dit ook te begrijpen. Eerst moest elk „burchtheer” afzonderlijk zijn bezit verloren hebben, alvorens hun hart geheel vrij en hun kracht geschikt was voor het hooger doel, en de liefde tot de persoonlijke vrijheid één geheel vormde met de onafhankelijkheid van het land en de vrijheid van het gansche

volk. Dan eerst behoefte de veldheer geen rekening meer te houden met ieder afzonderlijk; de Boer is nu zijn werktuig, hij is soldaat.

Er wordt Joubert verweten, dat hij Ladysmith niet genomen heeft. Maar hij had niet genoeg manschappen — onze minderheid was immers eigenlijk onze grootste fout, en dat is tenminste geen schande — en vooral geen gedrilde manschappen, zooals men ze voor de bestorming van een stad noodig heeft. Ons geheele leger telde bij het overschrijden der grens van Natal pl. m. 7000 man; daarvan werden door den nederlaag bij Elandslaagte en de zware gevechten bij Glencoe en Dundee ca. 1000 gedood, gevangen genomen of ongeschikt gemaakt voor verderen strijd. Aanvankelijk hadden wij pl. m. 14000 Engelschen tegenover ons, en wel Engelsche keurtroepen, Natal-vrijwilligers en geharde soldaten, geen yeomanry; zij trokken terug op Ladysmith en verzamelden zich aldaar tot een sterkte van minstens 12000 man. Misschien had men de vluchtelingen kordaat kunnen achtervolgen, en de stad trachten te verrassen. Maar de onzen vormden ook geen aanéengesloten geheel. Elk man voerde zijn eigen ossenwagen met 10—12 ossen ervoor met zich mee; daardoor werd onze linie natuurlijk reeds verbazend uitgebreid en ons voorwaartsrukken vertraagd. Maar behalve dat heeft niet elke Boer altijd de beste ossen, daar hij ze neemt, zooals hij ze krijgt, of zooals hij in staat is ze te koopen, en menigéén heeft zelfs ongetemde dieren moeten inspanssen. Waar de wagen met de ossen blijft, is den Boer natuurlijk niet onverschillig; want 1°. geldt het hier zijn eigendom, veelal zelfs zijn geheele vermogen, en 2°. is deze ossenwagen bij gebrek aan een officieelen trein zijn eenige proviandkamer. De man kan niet al zijn kracht en opmerkzaamheid bij het gevecht bepalen, hij moet ook voor zijn dieren zorgen. Dit kunnen fouten genoemd worden, zij zijn echter gedeeltelijk te wijten aan de eigenaardigheden van het land, gedeeltelijk aan onze staatsregeling, die in het geval van oorlog niet voorziet. De verovering van steden ligt niet op onzen weg. En bovendien is Ladysmith van nature een zeer sterke vesting, die zoo goed versterkt was, dat haar verdedigers vijf kanonnen konden stellen tegen één van ons. Afgezien daarvan had onze kriegsraad met een bestorming geen haast, omdat, volgens Englands verklaring, dat het geheel onvoorbereid door den oorlog was overvallen, Ladysmith niet voor langen tijd van proviand kon zijn voorzien. Dit was echter wel het geval, en dus zou een korte insluiting niet baten. Een bestorming zou ons honderden manschappen gekost hebben. Zulk een

verlies beteekent voor een Europeesch leger niet veel, dat menige plaats tot elken prijs moet nemen of behouden. Bij ons, waar bijna overal bloedverwanten naast elkaar vechten, wordt elke man geteld; en, wat hoofdzaak is, bij onze minderheid bood een verlenging van den oorlog ons de eenige mogelijkheid van een gelukkig einde. Als wij gevochten hadden, zooals onze Europeesche vrienden dat wenschten, ware de oorlog reeds lang uit geweest uit gebrek aan manschappen. Wij waren ten ondergegaan, ongetwijfeld bezongen en geprezen om onzen heldenmoed -- maar toch ten ondergegaan. Schitterende aanvallen, roekelooze offeringen zijn niets voor den Boerenoorlog. De Engelschen hebben er óók reeds lang van afgezien, alhoewel de vrijheid van hun land niet zal afhangen van den dood van een paar duizend huurlingen. Het spijt mij ook niet, dat we Lady-smith niet hebben ingenomen. Wat hadden wij ermee moeten beginnen? Er manschappen laten, om het aantal onzer strijders nog méér te verminderen en een „linie" te beschermen, die zelfs Kitchener met honderdduizenden niet kon dekken? Het was reeds een fout, dat wij Ladysmith, Kimberley en Mafeking belegerden. Wij hadden ons niet mogen laten ophouden; wij hadden reeds vroeger onze toevlucht moeten nemen tot de wijze van oorlogvoeren, die ons van den kant der Engelschen den eere-naam van „rondzwerfende benden," bezorgd heeft. Wij hadden hen uit de steden moeten lokken door onvermoeid afsnijden van den toevoer. Daarvoor waren de onzen echter toen nog te zachtzinnig, te laksch en te bezorgd voor hun tehuis, hun gezin en hun regeering, wier verblijf in de hoofdstad dan natuurlijk onmogelijk was geworden.

Dat hun daarom toch geen lafheid verweten mag worden, bewijst bij voorbeeld de brief van den buitengewoon dapperen Duitschen kapitein Dalwig, kort geleden door hem in de „Kreuzzeitung" openbaar gemaakt, waarin hij verklaart, dat in ca. 80 gevechten tegen een dikwijls groote overmacht niemand van zijn commando zonder bevel zijn post verliet, en dat hij er nu nog trotsch op is, „zulke dapperen" aangevoerd te hebben. En wat heeft Cronjé niet alles doorstaan binnen een ruimte van misschien één Engelsche vierkante mijl bij een bombardement uit meer dan 100 kanonnen op een afstand van soms niet meer dan 800 M. En toch heeft hij meer manschappen van den vijand onschadelijk gemaakt, dan hij zelf bezat. Voor Bloemfontein heeft De Wet met 600 man, en bij Abrahamskraal De la Rey met nog minder, urenlang de geheele macht van Roberts tegengehouden. Met 8 man

heeft Cronjé de 200 Highlanders, die het eerst op het slagveld van Magersfontein aankwamen, onder aanvoering van generaal Wanchope, weggeveegd. En toen op 30 October White den eersten grooten uitval deed, hebben wij bij Modderspruit immers bijna 1000 man gevangen genomen, en met behulp van zijn vriendelijke muilezels ook zes kanonnen. Het was mijn eerste veldtocht, en ik geef gaarne toe, dat mijn hart beefde bij het vreeselijk kanongebulder; ik had erop durven zweren, dat geen van de onzen meer leefde, en later zag ik, dat de geheele begroeting ons bijna geen verliezen had gekost. Hier, bij Modderspruit, heb ik in den zak van een gesneuvelden Engelschen soldaat een half geëindigden brief gevonden, waarin hij aan zijn „vriendin” schreef van de heerlijke „zwijnienslaching bij Elandslaagte.”

Daar ondertusschen versterkingen voor Ladysmith waren aangekomen, konden in 't geheel 3000 man naar Colenso gezonden worden. Deze 3000 moesten aan de 21000 van generaal Buller den overgang over de Tugela beletten. En het gelukte ons, Gode zij dank, hem zonder groote verliezen op 15 Dec. te verslaan, een paar honderd gevangenen te maken en 11 kanonnen te veroveren. Tal van Bullers beste officieren, waaronder ook de jonge Roberts, die bij de dappere poging, om de kanonnen te redden, het leven liet, sneuvelden daar voor een onrechtvaardige zaak. Nu leert men ons in Europa weer, dat wij ook bij Colenso eigenlijk anders te werk hadden moeten gaan. Wij hadden het vluchtende leger van Buller moeten achtervolgen en geheel vernietigen. Het spijt mij ook, dat dit niet gebeurd is; maar hoe had dit moeten geschieden? Wij met ons kleine aantal hebben Buller zulke groote verliezen kunnen toebrengen, omdat wij voortreffelijke stellingen hadden, terwijl hij gedeeltelijk door een pas en dan over een brug moest. Steeds waren al de onzen in 't vuur, hadden den geheelen dag zonder voedsel in de kuilen gelegen en gevochten. Reserve was er niet; ruiters die konden invallen, hadden wij niet, en onze geweren zouden van den overkant af niet veel meer uitwerking gehad hebben, dan van dezen kant. Maar had het bovendien geholpen, den dood tegemoet te gaan, zooals even te voren de bataillons van Buller? Het was ons dan gegaan evenals hen, als wij onder het vuur der Engelsche reserve en der in hun vroegere stellingen teruggedreven aanvallers de brug waren overgegaan en den pas hadden geforceerd. Buller, die zulk een haast had, om volgens zijn zeggen nog bijtijds in Pretoria te komen voor den kerstpudding, kon eerst twee maanden na kerstmis de overzijde van de Tugela bereiken.

Nog vóór deze slagen ontmoette ik voor 't eerst in 't veld mijn neef Christiaan De Wet, die toen commandant der Vrijstaters was en nog geen naam gemaakt had. Met dominee Broekhuizen en Theron reed ik op verkenning uit, terwijl onze troepen van Dundee af de Engelschen langzaam volgden. Wij wilden de Vrijstaters zoeken, om verbinding te bewerkstelligen tusschen hun commando's en de onze. Allerlei geruchten waren in omloop; volgens enkele moesten de Vrijstaters Ladysmith reeds genomen hebben, maar met beslistheid wist niemand te zeggen, waar ze stonden. Wij reden voorbij Elandslaagte, waar wij — acht dagen na den slag, dien de Engelschen gewonnen hadden! — nog Engelsche dooden zagen liggen; duizenden leege flesschen lagen op de spoorlijn, en er was nog genoeg alcohol voor een geheel regiment Engelsche soldaten. Toen wij De Wet vonden, was hij op weg naar Dundee, waar hij ons hoopte te ontmoeten en Ladysmith wilde voorbij trekken. Onze berichten deden hem natuurlijk van richting veranderen, en hij ging legeren te Modderspruit. De zijnen brandden van vechtlust, en de vrolijkste stemming heerschte onder hen, terwijl zij elk uur nieuwe aanvallen verwachtten. Wij benijdden hen om hun voor een Boerenleger opvallend mooie uitrusting. Wij waren de eerste Transvalers, die De Wet ontmoette, en dadelijk klaagde hij over onze traagheid; hij was vol goede verwachtingen, en had toen reeds de stoutste plannen, maar niet den rang, om ze ten uitvoer te brengen. Sedert hij als lid van den volksraad zulk een afkeer had betoond van het bijwonen der vergaderingen — veel redevoeringen heeft hij nooit kunnen aanhooren — dat men hem in 't geheel niet meer candidaat stelde, heeft men hem nooit bijzondere voorliefde toegekend voor geestelijken arbeid of groote bekwaamheid voor een hooger ambt. Hij had zich nog niet zeer onderscheiden, maar wel een paar dagen tevoren in de Bigaarsbergen en op den dag van onze ontmoeting een nieuwen aanval der Engelschen met goed gevolg afgeweerd. De geestige wijze, waarop hij ervan vertelde gaf ons nieuwen moed. De Engelschen, die toen nog steeds de tactiek van aanvallen in 't front volgden, hadden als inleiding een geweldig bombardement begonnen op den berg, dien zijn mannen bezet hielden. „Wat deden ondertusschen jullie kanonnen?” vroeg ik hem. „Mijn kanonnen?” antwoordde hij, „ik had er maar één, en daar ik vreesde, dat het platgeschoten zou worden, liet ik het aan den anderen kant van den berg in veiligheid brengen.” — „En toen?” — „Toen — hebben wij gewacht, tot de Engelschen

dicht genoeg bij ons waren voor onze Mausers." Dat deze tactiek succes beloofde, zagen wij aan de versche graven, de plassen bloed en de in 't rond liggende tropen-helmen. Na den slag bij Modderspruit werd De Wet naar Kimberley geroepen, niet omdat hij reeds naam had om zijn goede tactiek, maar alleen omdat hij met zijn manschappen reeds meermalen in 't vuur geweest was, en nu zijn landslieden voor Kimberley van zijn ondervindingen moest laten profiteeren voor de daar te verwachten gevechten. Zoo kwam hij naar Magersfontein. De hoofdcommandant der Vrijstaters was toen generaal Ferreira; De Wet werd zijn assistent. In den nacht, die aan het ontzet van Kimberley voorafging, werd Ferreira bij het controleeren der wachtposten, door de onvoorzichtigheid van een slaap-dronken man doodgeschoten, zoodat bij 't aanrukken van French groote verwarring heerschte. Nu werd De Wet hoofdcommandant. Naar Magersfontein of Kimberley werd later ook Cronjé geroepen. De Engelschen stonden toen al aan den Modderrivier, en Cronjé ondervond de uitwerking daarvan reeds op zijn tocht. Hij kon natuurlijk niet de Engelsche trein recht door de Kaap gebruiken, maar moest door de Transvaal tot Johannesburg en vandaar zuidelijk door Transvaal en Vrijstaat, en daar deden de Engelsche spoorwegambtenaren van den Vrijstaat, die president Steyn op hun uitdrukkelijke loyaliteitsverklaring in hun betrekking had gelaten, al hun best, om zijn marsch te vertragen. Hier was gebrek aan wagons, daar had een machine ver van het station geen water meer, dan weer waren onvoorzien reparaties noodzakelijk, enz. De afloop van deze onderneming is bekend. De Wet kon met zijn raadgevingen niet tot Cronjé doordringen. Terwijl deze steeds nauwer ingesloten werd, opereerde De Wet met zijn weinige manschappen met goed gevolg de Engelschen in den rug en een paar dagen vóór Cronjé's volkomen insluiting nam hij hun reusachtigen transporttrein van meer dan 300 wagons bij Blauwbank. Onze wegen hadden zich na deze korte ontmoeting spoedig weer gescheiden. Van Colenso af werd ik als luitenant van het wielrijdercorps met 20 depecherijders naar Kimberley, Colesberg en Stormberg gezonden. Daardoor kwam ik verder op het oorlogsterrein dan de meesten van mijn krijgsmakkers. Te Stormberg ontving ik een telegrafisch bericht van onze regeering, dat zij met het plan instemde, hetwelk ik met nog twee vrienden haar had voorgesteld. Dus moest ik mij afscheiden van de depecherijders van Danie Theron, om een eigen expeditie in de Kaapkolonie te helpen leiden.

Ik had met twee vrienden, die in 't noord-westen der Kaapkolonie eveneens zeer goed bekend waren, deze expeditie voorgesteld, om bij De Aar de spoorweglijn te vernielen, zoo De Aar te isoleeren en den toevoer van dien kant onmogelijk te maken. De regeering keurde ten slotte dit plan goed, kon echter bij gebrek aan manschappen, ons slechts ruim 200 man ter beschikking stellen, die Cronjé ons afstond. Daarmee moesten wij naar een oorlogsterrein, dat van ons vaderland honderden mijlen ver verwijderd was en in geen verbinding ermee stond. Bij Priska zwommen wij over den Oranje, waarbij eenige paarden het leven lieten en ik met nog een makker nauwelijks van verdrinken gered werd, en namen het. Spoedig zagen wij in, dat wij te zwak waren, om tegen De Aar op te trekken; daarom ging ik met 13 man verder naar Kernhart, terwijl de „hoofdmacht” bij Priska achterbleef, om ons tegen de uitvallen van De Aar te dekken. Toen wij Kernhart buiten verwachting verdedigd vonden — door 40 zwartjes en een paar Engelsche officieren — en ternauwernood uit een hinderlaag ontsnaptten, zonden wij een parlementair naar de stad, met een ultimatum, dat wij haar na verloop van één uur zouden gaan bombardeeren, als zij zich dan niet vrijwillig zou hebben overgegeven. In geval van niet-overgave verzochten wij den commandant, de vrouwen en kinderen naar een afzonderlijk gedeelte der stad te brengen, en ons daarvan in kennis te stellen, opdat wij dat gedeelte zouden kunnen ontzien. Onder zulke omstandigheden gaf de commandant de stad zonder verdere geweer- en pijlschoten over en 14 man sterk, hielden wij onzen triomphantelijken intocht. Na lang aarzelen vroeg de commandant ons eindelijk: „Maar waar zijn nu jullie kanonnen?” En wij antwoordden hem naar waarheid: „de naaste staat op 200 K. M. van hier, de andere zijn nog in Natal en in den Vrijstaat!”

Het gansche gebied tot Upington annexeerden wij, om zoo de zonen der Kaap-Boeren tot den wapendienst te kunnen oproepen. Een der eerste Kaap-Boeren, dien wij vroegen, of hij ons helpen wou, antwoordde, dat hij Boerschgezind was en graag zelf mede in den strijd voor de vrijheid getrokken was, als het met de zaak der Boeren niet zoo slecht stond. „Nu jullie geen manschappen meer hebt”, vervolgde hij, „wil ik ook niet alleen mijn huid blootstellen.” Wij keken elkaar verwonderd aan, en wisten niet wat te antwoorden, tot een van ons zei: „Maar oom, wat praat je daar? Wij hebben immers tot-nog-toe bijna altijd gewonnen en onze verliezen zijn in verhouding tot die der Engelschen, niet noemenswaard.” — „Och

kom", zei hij, „maak me toch niets wijs," — en hij haalde een zakboekje te voorschijn — „hier heb ik alles schriftelijk. Het getal van jullie burgers staat volgens jullie eigen opgaven bovenaan, en daaronder staat het aantal gevangen en gedooide Boeren, dat ik nauwkeurig volgens de Engelsche berichten heb opgeteekend. Dientengevolge kan jullie „leger" nog circa 14 man sterk zijn, en jullie komt daar juist met 14 man hierheen, dus zijn jullie het geheele Boerenleger. Dan wil ik maar liever thuis blijven." Ten slotte liet hij toch tenminste zijn twee zoons meegaan. (Deze 14 Boeren, die toen nog over waren, zijn daarna honderde malen doodgeschoten, gevangen genomen en gestorven en altijd weer levend en vrij geworden). Langzamerhand groeide onze macht aan tot 1000 man en meer en meer bleek het, dat ons plan voortreffelijk was, maar het had eerder en met een grootere macht ten uitvoer gebracht moeten worden. Maar nauwelijks hadden wij de manschappen bij elkaar — bij den grooten afstand der afzonderlijke farms nam dit betrekkelijk veel tijd in beslag, — of de ééne ongelukstijdning volgde den anderen: Cronjé gevangen, het beleg van Lady-smith opgeheven, Joubert dood! Het is niet te beschrijven, wat dit voor een schrik onder de Kaap-kolonisten teweegbracht. Nu toch werden met Cronjé evenveel mannen gevangen genomen, als in den oorlog van 1880/81 ter verdediging van onze vrijheid te velde waren getrokken! Bovendien waren de nieuwaangeworven manschappen of slecht of in 't geheel niet gewapend, en niet alleen zij hadden aan munitie gebrek, maar ook onze bij Kernhart achtergelaten makkers. Dus konden de Kaap-Boeren niets beters doen, dan zich zoo snel mogelijk weer op hun farms terug trekken. Had men ons wapens en munitie achterna kunnen zenden, dan had onze expeditie door Cronjé's overgave geen schipbreuk geleden, maar het resultaat zou zelfs schitterend geweest zijn, daar wij, bij de gebrekkige dekking van Robert's linie, met goed gevolg de hoofdmacht in den rug hadden kunnen aanvallen. Nu echter splitsen zich onze 200 burgers in kleine troepjes, die één voor één den terugtocht aanvaardden. Zooals afgesproken was, vereenigden wij ons weer in Pretoria, en misten toen slechts drie van de onzen. Met Kitchener, die na zijn blamage bij Paardenberg ons tegemoet gezonden was, kwamen wij niet meer in botsing.

Hetgeen wij met ontoereikende middelen en reeds te laat beproefden, heeft later met beter gevolg Generaal De Wet herhaald. En weder trok Kitchener er op uit, om een

„oproerling” in de Kaap te gaan vangen. Gelukkigerwijs is ook deze hem ontsnapt. En wij willen hopen, dat hij ook verder zijn vervolgers veel zorg en last zal veroorzaken. Want nog is de oorlog niet geëindigd; nog mag men niet, zooals de „Kölnische Zeitung” zich veroorlooft, spreken van „wijlen” de Boerenstaten. Op een tijdstip, dat Engeland per maand nog 150 gevechten en meer dan 3000 Engelsche dooden en gewonden heeft te berichten; dat het door roof en plundering van het land, door mishandeling, uithongering der vrouwen, door tehulproeping der Zulu's, door gebruik van dumdkogels enz., met middelen in strijd zijnde met het volkerenrecht, den vijand moet trachten te vernietigen, dien het met eerlijke en fatsoenlijke middelen niet meester kan worden; dat het met Fallstaffsche leugens en opsnijderijen zijn toestand moet opsmukken; terwijl daarentegen Botha de aangeboden vredesvoorwaarden weigert aan zijn regeering, al was 't ook maar ter overweging, voor te leggen; dat president Steyn bereid is naast den minste van zijn volk als eenvoudig burger te vechten voor overwinning of dood; dat de reeds langer dan een jaar geannexceerde Vrijstaat op een feestelijke verkiezingsvergadering (17 April 1901 te Boshof) haar ouden president andermaal voor 5 jaar herkoos; dat de Boeren nog bijna evenveel van de Kaap in bezit hebben als de Engelschen van de Zuid-Afrikaansche republieken; — behoeven wij nog niet alle hoop op te geven. En God, de Hoeder van het recht, is er immers ook nog. En toch, bij al ons vertrouwen op God en ons zelf: de ellende van ons land en van het weerlooze volk is te groot, dan dat onze mannen rustig het lot ervan aan de toekomst zouden kunnen overlaten. Elke dag, zelfs al brengt hij een overwinning, beteekent voor ons ellende. Engeland weigert opnieuw, onze vrouwen en kinderen op neutraal gebied te laten; het vreest, dat hun aanklachten de mogendheden uit hun lethargie zou kunnen opwekken. Geen man die in 't veld staat, of zijn hart krimpt bij de gedachte aan het lot van zijn ouders, vrouw of zuster, die aan een meedogenloozen vijand zijn overgelaten. Op die wijze gaat alle strijd lust verloren. Zwijgend reed Piet de Wet, vroeger de trots van zijn volk, onder de bescherming van den nacht, met wanhoop in 't hart, naar het naastbijzijnde vijandelijke commando en gaf de wapens over. Hij kon het afsterven van zijn volk niet langer aanzien, en de vrijheid van het vaderland, vooral daar hij er aan twijfelde, scheen hem te duur gekocht met den dood van duizenden weerlooze vrouwen en kinderen. Zijn vertrouwen was gebroken. In

hoeveel andere harten zal voortdurend strijden de liefde voor het gezin en de verantwoordelijkheid voor den tegenwoordigen tijd met de liefde voor het vrije land en de verantwoordelijkheid voor de toekomst! En als wij zien, hoe de staten en vorsten van Europa, de dragers der westersche cultuur en christelijke zending, bij al die gruwelen van Engeland zwijgen en zelfs niet den moed vinden, slechts in woorden en diplomatieke houding, Englands roofdaden af te keuren; als wij hooren dat de grondbeginselen van recht en rechtvaardigheid volstrekt niet de basis mogen zijn voor de politiek van een staat, waarom vechten wij dan voor een vaderland? Maar aan den anderen kant: welk een weerklank heeft onze vrijheidsoorlog gevonden in 't hart der volken! Hoeveel instemming, liefde en sympathie hebben wij gevonden! Ontelbare bewijzen heb ik zelf ontvangen, hoe in het ons stamverwante volk der Duitschers de gedachte aan vrijheid, recht en rechtvaardigheid een ontvlammende en geestdriftige kracht heeft — in 't *volks*leven; maar of dit ook het geval is in het staatsleven?

Wij laten gerechtigheid niet met voeten treden, zoolang wij de wapens kunnen hanteeren. Daarom is er geen verzoening met Engeland mogelijk; na de verschrikkingen van dezen oorlog zal alle diplomatie tot schande worden aan het gezonde volksgevoel, tot de laatste Boer uitgeroeid of — Engeland buiten Zuid-Afrika gezet is. Wapenstilstand kan vóór dien tijd wel gesloten worden, maar geen vrede. Wat Engeland een vreedzaam volk heeft aangedaan, kan door ons nooit vergeten en door den Heer der wereldgeschiedenis nooit vergeven worden. Zuid-Afrika zal het graf worden van Engeland; het graf van Englands eer en Englands roem is het nu reeds.

UITGAVE VAN DE
HOLLANDIA-DRUKKERIJ — BAARN

DEN GULDEN WINCKEL

Maandschrift voor de Boekenvrienden in Groot-Nederland

onder Redactie van F. SMIT KLEINE

met Medewerking van:

M. ANTINK; TACO H. DE BEER; H. L. BERCKENHOFF; EMMANUEL DE BOM; Mr. JAN TEN BRINK; BULÉE; CYRIEL BUYSSE; H. TH. CHAPPUIS; Mr. FRANS COENEN Jr.; M. CONSTANT; ANNA CROISSET VAN DER KOP; H. S. M. VAN WICKEVOORT CROMMELIN; J. D. C. VAN DOKKUM; GERARD VAN ECKEREN; C. K. ELOUT; I. ESSER; W. F. GOUWE; IDA HAAKMAN; Dr. J. HARTOG; G. VAN HULZEN; WILLY JUTTING; Dr. EDWARD B. KOSTER; Mr. L. H. J. LAMBERTS HURRELBRINK; MARIE MARX-KONING; JOHAN DE MEESTER; MARGARETHA MEIJBOOM; W. G. VAN NOUHIJS; EDMOND VAN OFFEL; FELIX ORTT; PARVUS; THORN PRIKKER; I. QUÉRIDO; A. S. DE ROCHEMONT; J. H. RÖSSING; Dr. MARTEN RUDELSHEIM; ANNA DE SAVORNIN LOHMAN; Dr. J. B. SCHEPERS; A. W. STELLWAGEN; J. TERSTEEG; JULIUS VUYLSTEKE.

Prijs per Jaargang f 0.90 — Franco per post f 1.20

Het goedkoopste litteraire Maandschrift
(geïllustreerd).

UITGAVE VAN DE
HOLLANDIA-DRUKKERIJ — BAARN

HET BEWIJS VOOR DE ONSTERFELIJKHEID

DOOR

Dr. JEROME A. ANDERSON.

Prijs f 1.80

Het *Soerabaiasch Handelsblad* wijdde aan de bespreking van dit hoogst belangrijke werk 3 $\frac{1}{2}$ kolom en zegt er o.a. van:

»Wij zouden dit boek aan een ieder, van welke secte of geloof ook, willen aanbevelen, vooral waar de tegenwoordige toestand van gedruktheid en ontevredenheid in de menschelijke samenleving bewijzen genoeg levert, dat vooral op zedelijk gebied nog hoogere ontwikkeling noodig is. Door het lezen van dergelijke wijsgeerige beschouwingen wordt niet alleen het inzicht in het verschil der denkbeelden over zedelijkheid in het algemeen meer verruimd, maar raken wij ook meer vertrouwd met de meening, dat zelfs onze zedelijkheid nog niet volmaakt, maar voor verdere ontwikkeling vatbaar is.

Men behoeft waarlijk niet aan filosofie te doen om het werk van dr. Anderson belangwekkend te vinden en kennis daaruit te putten, die ons van nut is bij onze verdere ontwikkeling in stoffelijk en geestelijk opzicht. Geloovig of niet, ieder die smaak heeft zal de schoonheid van het werk gevoelen. Ten slotte kunnen wij zeggen dat het grootste nut van het werk hierin gelegen is, dat het ons leert zelfstandig te onderzoeken, want hoedanig de samenleving ook moge zijn, zelfonderzoek en eigen overtuiging zijn de twee grondslagen waarop zij rust. Daarin is hare kracht gelegen. En dit heeft Dr. Anderson te recht ingezien.»

UITGAVE VAN DE
HOLLANDIA-DRUKKERIJ — BAARN

LICHT OP HET PAD

EENE VERHANDELING

GESCHREVEN VOOR HET PERSOONLIJK GEBRUIK VAN
HEN DIE ONBEKEND ZIJN MET DE OOSTERSCHE
WIJSHEID EN DIE ONDER HAREN INVLOED
WENSCHEN GEBRACHT TE WORDEN.

NEERGESCHREVEN DOOR

M. C.

MET NOTEN EN COMMENTAREN

DOOR DEN AUTEUR.

HOLLANDSCHE OVERZETTING

VAN

S. K.

Prijs f 1.—

UITGAVE VAN DE
HOLLANDIA-DRUKKERIJ — BAARN

De Oceaan
der
Theosofie

door

William C. Judge

Naar de TIENDE Amerikaansche Uitgave

Prijs f 2.50

 Een zeer belangrijk werk. Bijzonder aanbevelenswaardig voor de lezers van «HET BEWIJS VOOR DE ONSTERFELIJKHEID».
